

ОСОБЛИВОСТІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «НАРОДНИЙ СПІВ»

PECULIARITIES OF PROFESSIONAL TRAINING OF STUDENTS MAJORING IN "FOLK SINGING"

У статті окреслюються особливості навчання студентів співу в народній манері. Зазначено, що цей процес має починатися з всебічного розуміння теоретичних основ фольклору, яка б включала вивчення його історії, жанрової палітри, музичних характеристик та регіональних модифікацій. Ретельне вивчення теорії має супроводжуватися практичним опануванням фольклорних джерел, що буде спрямоване на заглиблення у специфіку побутування конкретного фольклорного жанру. Доцільно зосередитись на тих специфічних особливостях, що відрізняють зразки одного жанрового різновиду, наприклад, коліскової, створеної в різних регіонах. Однією з форм, яка розвиватиме творчу активність здобувача освіти, є залучення компаративного підходу щодо аналізу музичних зразків. Викладачем мають бути запропоновані критерії, за якими повинен досліджуватись той чи інший фольклорний жанр. Центральне місце у підготовці співака має займати вокальна практика, що вимагатиме контролю над диханням, тембром, дикцією, ритмом, метром. Підбір репертуару відбувається з урахуванням рівня навичок та вокальних характеристик студента, яке має здійснюватися у напрямку опанування творів від простих до складних, щоб стимулювати подальший розвиток. Спів у народному стилі, на відміну від академічного вокалу, є більш мінливим та має передавати автентичність. Співаючи у невеликому фольклорному ансамблі співак може акцентувати увагу на власній творчій індивідуальності, яка проявлятиметься у імпровізації. Доцільним є використання театралізації в інтерпретації народних пісень, що посилить наочність художнього образу та буде сприяти створенню цілісного враження про народну пісенну культуру. Сучасна вокальна практика демонструє популярність поєднання народного співу з іншими стилями, що спонукає до включення вибіркових курсів, які спрямовані на вивчення співу в академічній та естрадній манері.

Ключові слова: народний спів, вокал, навчання, імпровізація, фольклор.

The article outlines the peculiarities of teaching students to sing in the folk style. It is noted that this process should begin with a comprehensive understanding of the theoretical foundations of folklore, which would include the study of its history, genre palette, musical characteristics and regional modifications. A thorough study of the theory should be accompanied by practical mastery of folklore sources, which will be aimed at delving into the specifics of the existence of a particular folklore genre. It is advisable to focus on those specific features that distinguish examples of the same genre, for example, lullabies created in different regions. One of the forms that will develop the creative activity of the student is the use of a comparative approach to analysing musical samples. The teacher should suggest criteria by which a particular folklore genre should be studied. The central place in the training of a singer should be occupied by vocal practice, which will require control over breathing, timbre, diction, rhythm, and meter. The selection of repertoire is based on the student's level of skills and vocal characteristics, and should be carried out in the direction of mastering pieces from simple to complex in order to stimulate further development. Singing in folk style, unlike academic vocals, is more variable and should convey authenticity. When singing in a small folk ensemble, the singer can focus on his or her own creative individuality, which will be manifested in improvisation. It is advisable to use theatricality in the interpretation of folk songs, which will enhance the visibility of the artistic image and contribute to the creation of a holistic impression of folk song culture. Contemporary vocal practice demonstrates the popularity of combining folk singing with other styles, which encourages the inclusion of elective courses aimed at studying singing in an academic and pop manner.

Key words: folk singing, vocal, training, improvisation, folklore.

УДК 371.134: 784.4
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/62.1.10>

Дріневська В.С.,
заслужена артистка України,
доцентка кафедри музичного мистецтва
Київського національного університету
культури і мистецтв

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями. Процес сучасної підготовки співаків в ЗВО потребує залучення комплексного підходу. Внаслідок того, що вимоги до виконавців постійно зростають, необхідно не лише переглядати програми, за якими здійснюється навчання здобувачів освіти, а й усвідомлювати спроможність подальшого працевлаштування, де будуть затребувані здобуті навички. Тому актуальним завданням є дослідження тих змін, що мають бути враховані у процесі фахової підготовки співаків спеціальності «народний спів».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Символ як експресема в українських народних

ліричних піснях досліджується в статті Г. Микитів [1]. Принцип хорової театралізації на прикладі творчості академічного камерного хору «Хрещатик» було розглянуто Н. Перцовой [2]. Важливі висновки щодо формування навичок режисури виконавського репертуару у студентів спеціалізації «народнохорове мистецтво» надано в розробці Н. Регеші та О. Скопцової [3]. Особливості професійної підготовки виконавців народної пісні, її значення в історії розвитку пісенної культури сьогодення розкриваються в роботі Є. Хекало [4]. Актуальні питання виховання народної манери співу розкривались в публікації відомих співачок з тріо хору Г. Верьовки – Н. Цюпи та Г. Павлюченко [5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Ряд питань, які стосуються систематизації підходів щодо підготовки здобувачів освіти спеціальності «народний спів» залишаються не дослідженими, в тому числі потреба перегляду змісту освітніх програм.

Метою статті є висвітлення особливостей фахової підготовки здобувачів освіти спеціальності «народний спів».

Виклад основного матеріалу. Навчання студентів співу в народній манері може здійснюватися при опануванні різних програм. Це може бути й «музичний фольклор», й «диригентсько-хорове мистецтво (народне)». Хоча вони включають різні освітні компоненти, проте їх вивчення передбачає використання комплексного підходу, що полягає у досягненні розуміння специфічних особливостей народної музики, розвитку вокальної техніки та вихованні унікальних якостей голосу кожного студента. Дослідники вирізняють два типи народного співу – автентичний та вчений. «Народний спів розуміється як автентичний (фольклорний, з обов'язковим копіюванням діалекту, співацьких прийомів) та як «вчений» народний спів (народно-академічний, що характеризується певним прикриттям звука)» [4, с. 236]. Відмінності двох типів співу в народній манері проявляються насамперед при виборі того чи іншого виконавського складу, в якому буде реалізовуватись подальша професійна діяльність. Якщо це невеликий фольклорний гурт, в якому основою репертуару є автентичний музичний матеріал, то тут доцільно робити акцент саме на традиційній манері співу. В таких умовах виникає можливість акцентувати увагу на творчій індивідуальності кожного учасника, вирізненні індивідуальних тембрових характеристик, розвитку навичок імпровізації.

Натомість спів у великому складі хорового типу унеможлиблює темброве диференціювання, адже базове значення матиме інтегрування учасників у межах партії. Так само в такому колективі неможливим є імпровізування, а усі ініціативи мають бути узгоджені з керівником ансамблю.

Опанування фаху має починатися з вивчення теоретичних основ, які дотичні до історії формування фольклору, його сутності, умов його виконання тощо. Базисне значення має ознайомлення з фольклорними жанрами, їх музичними та текстологічними особливостями. Враховуючи те, що музичний народнопісенний матеріал має значну варіативність, пов'язану з регіональними особливостями (структурою, діалектом, типом мелодики, специфікою виконавської манери, ладовою та ритмічною основою) – його дослідження має бути вкрай ґрунтовним та таким, що поєднує теоретичні знання та співацьку практику. Необхідно звертати увагу на специфіку побутування того чи іншого фольклорного жанру. Доцільно зосередитись на

тих специфічних особливостях, що відрізняють зразки одного жанрового різновиду, наприклад, коліскової, створеної в різних регіонах. Однією з форм, яка розвиватиме творчу активність здобувача освіти, це залучення компаративного підходу щодо музичних зразків. Викладачем мають бути запропоновані критерії, за якими повинен аналізуватись той чи інший фольклорний жанр.

Доволі різним буде фольклор, що побутує у таких регіонах, як Полісся та Закарпаття. Поліські пісні характеризуються меланхолійним та інтроспективним характером, які відображали суворі реалії життя в регіоні, що був відомий своїми густими лісами, болотами та відносно ізольованими громадами. Мелодика є повільною та скорботною, адже теми пісень пов'язані зі змалюванням повсякденних життєвих труднощів, природних явищ чи суб'єктивних почуттів (кохання, туга, скорбота).

Зовсім іншим буде характер фольклору, який традиційно поширений в західній частині України на Закарпатті. Внаслідок кроскультурних зв'язків з народами сучасних Румунії, Словаччини, Угорщини вони демонструють риси спорідненості з ними. Ці пісні часто жвавіші та радісніші у порівнянні з поліськими піснями, мелодика є моторною, ритми - танцювальними. Теми закарпатських пісень можуть охоплювати широкий спектр, включаючи оспівування кохання, свят та повсякденного життя.

Типи традиційних інструментів, що використовуються у двох регіонах, також можуть впливати на відмінності у народних піснях. Наприклад, закарпатська народна традиція може включати такі інструменти, як цимбали, що відображає угорські та ромські впливи, тоді як поліські пісні можуть супроводжуватись такими інструментами, як бандура або акордеон. Їх тембральні характеристики, чіткість атаки, сонорні особливості також обумовлюють мелодичку вокальних ліній, які можуть імітувати інструменти.

Центральним компонентом підготовки співака є звісно вокальна практика. При опануванні техніки співу у народній манері потрібно контролювати дихання, що проявляється у спроможності вести фрази, в тому числі довгі, здійснюючи це без змін звуковисотності під час ведення одного звуку. Тон має бути однорідним, стійким та потужним. В ньому має поєднуватись дзвінкість та сила. Все це необхідно співвідносити із народними зразками, які притаманні для певного регіону.

Неабияке значення має прагнення до формування чіткої дикції. Саме тому артикуляція народних пісень має бути контрольованою. А основне завдання виконавця полягає у створенні зрозумілої історії, що розгортається в сюжетній лінії, нерідко спираючись на символіко-алегоричні образи. Внаслідок цього потрібно приділяти увагу вивченню вербального тексту народних пісень, при якому б враховувались семантичні шари, які присутні

в фольклорних творах. У народних піснях може використовуватись емоційно забарвлена лексика, що виражає та посилює експресію контекстів, інтимізує мовлення (вислови «буйний вітер», «дрібні дощі») або емоційні вигуки. Г. Микитів досліджує даний вимір народнопісенної творчості та зазначає, що «засобами символіко-експресивного відтворення дійсності виступають окремі лексеми, оцінні суфікси, вигуки, постійні означення й обставини, прикладки і звертання» [1, с. 246].

Особливість співу народних пісень передбачає використання специфічної орнаментики, яка полягає у додаванні мелізматики, що доволі важко нотувати. Сам принцип народного музикування полягає у зверненні до усної традиції, тому тренування слуху та кореляції роботи вокального апарату має вирішальне значення. Формування слухових навичок передбачає здатність слухати, імітувати та точно відтворювати мелодії. При цьому потрібно працювати над точністю звуковисотності, інтонацією та здатністю співати згідно ритмічної та метричної сітки. Є. Хекало вказує, що спільними рисами народної манери співу, є ледь помітне вібрато, що сприяє його тембральній варіативності, вимова, наближена до розмовної мови, використання головного та грудного резонування. У виконанні використовуються такі прийоми, як глісандо, форшлаги, індивідуальна вимова складів у музичному уривку, практика «йотації».

Обираючи репертуар необхідно враховувати не лише рівень підготовки здобувача освіти, але і характеристики його голосового апарату – теситуру, більш «вигідний» для звучання регістр, вправність тощо. Потрібно користуватись методом опанування творів від простих до більш складних, що буде стимулювати розвиток студента. Цей принцип буде стимулювати інтерес здобувачів освіти до поступового ускладнення творчих задач та відсутності психологічного дискомфорту.

Народні пісні містять фрази-патерни, які дозволяють втілювати емоційно забарвлені образи. Потрібно передавати ту чи іншу атмосферу завдяки використанню інтонування, пауз, динамічних змін та гучності. При відтворенні народної пісні потрібно враховувати сюжетну лінію твору, правильно інтерпретувати зміст тих чи інших аспектів. Спів у фольклорному стилі – це передача автентичності та духу музики, а не досягнення відшліфованого виконання. Це подорож до культурної спадщини та вираження суті історій та емоцій, закладених у піснях.

Необхідно вміти презентувати концертну програму, приймаючи участь у різних сценічних заходах, що допоможе виробляти артистизм. У ході інтерпретації народних пісень доречно залучати принцип театралізації. Її значення полягає у максимальній наочності донесення художнього образу та формуванні цілісного враження про народну пісенну культуру.

«Театралізація, з одного боку виступає своєрідним відродженням синкретичного дійства, яке було умовою побутування фольклору. З іншого боку, додання танцювально-драматургічних елементів сприяє кращому розкриттю психологічних аспектів, пов'язаних з текстом музичної композиції» [2, с. 99].

Попри те, що фольклорний матеріал має виконуватись відповідно до тих народнопісенних традицій, що були у наших предків, необхідно стимулювати розвиток власної вокальної манери. Адже навіть за умови використання народної автентичної манери співу, існує значна варіативність прочитання твору, що полягає у різних деталях, пов'язаних з нюансуванням, тембровими характеристиками, агогікою тощо. Тому потрібна кореляція між дотриманням традицій та власним баченням пісенного джерела. У ході розучування та вивчення концертної програми потрібно використовувати практику запису виконавської версії із її подальшим прослуховуванням. Доцільно буде залучати принцип включення навичок режисури музичного матеріалу, на що вказують українські дослідники при формуванні концертної програми. «Питання режисури народних пісень та стратегій її розвитку є актуальним для сучасного вітчизняного виконавства, а вміння створювати завершені концертні програми з елементами народнопісенного матеріалу – безперечно перспективний напрям для практичної реалізації в контексті мистецьких візій сьогодення» [3, с. 105].

Як можна переконатись з сучасної практики вокального виконавства, доволі затребуваним є використання в багатьох творах не лише співу у народній манері, а й інших вокальних манер. Саме тому доцільно надавати можливість здобувачу освіти завдяки вибірковим дисциплінам опанувати спів в академічній та естрадній манері. Чимало виконавців, які навчались за фахом «народний спів» – Khayat, Катерина Павленко (солістка гурту Go-A), учасники гурту «ДахаБраха» – використовують його у поєднанні з іншими стильовими напрямками. До того ж можуть імплементувати елементи співу в іншій манері. Таке злиття може бути досягнуте в напрямках World Music, фольктроніка. В основі є поєднання етнічних компонентів, таких як традиційні інструменти, народні вокальні прийоми, специфічні лади, до яких додають електроінструменти і жваві поп-ритми. Саме тому потрібно приділяти увагу вивченню можливостей інтегрування народного співу з іншими музичними спрямуваннями. «Варто також формувати уявлення про можливість застосування народного вокалу в різних стильових напрямках сучасної естрадної музики, що сприятиме актуалізації даної спеціалізації та пробудження інтересу до неї з боку молоді» [5, с. 175].

Висновки з даного дослідження. Навчання студентів співу в народній манері починається

з всебічного розуміння теоретичних основ фольклору, включаючи його історію, жанри, музичні атрибути та регіональні варіації. Ретельне вивчення має включати поєднання теоретичних знань з практичним співочим досвідом, заглибленням у специфіку побутування кожного фольклорного жанру.

Центральне місце у підготовці співака посідає вокальна практика, що вимагає контролю над диханням, тембром, дикцією, ритмом, метром. Підбір репертуару відбувається з урахуванням рівня навичок та вокальних характеристик студента, з опануванням творів від простих до складних, щоб стимулювати подальший розвиток. Спів у народному стилі виходить за рамки відшліфованого виконання, притаманного академічній музичній культурі, натомість має підкреслюватися автентичність та живий музичний дух. Це дослідження культурної спадщини та засіб вираження емоцій та історій. Використання театралізації в інтерпретації народних пісень посилює наочність художнього образу, сприяючи створенню цілісного враження про народну пісенну культуру. Сучасна вокальна практика демонструє популярність поєднання народного співу з іншими стилями, що спонукає до включення вибіркового курсів, які спрямовані на вивчення співу в академічній та естрадній манері.

Перспективи подальших розвідок полягають у дослідженні особливостей інтеграції народного співу з різними музичними стилями, що відкриває нові шляхи для творчого самовираження співака.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Микитів Г.В. Символ як експресема в українських народних ліричних піснях. *Актуальні проблеми слов'янської філології*, 2010. Випуск XXIII. Частина 4. С. 241-247.
2. Перцова Н.О. Принцип хорової театралізації на прикладі творчості академічного камерного хору «Хрещатик». *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури : збірник наукових праць*, 2017. Вип. 38. С. 94-100.
3. Регеша Н.Л., Скопцова О.М. Формування навичок режисури виконавського репертуару у студентів спеціалізації «народнохорове мистецтво». *Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство*, 2021. Вип. 44. С. 102-106.
4. Хекало Є. Особливості професійної підготовки виконавців народної пісні, її значення в історії розвитку пісенної культури сьогодення. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*, 2013. № 8 (Ч. 1). С. 234-238.
5. Цюпа Н.П., Павлюченко П.Г. Актуальні питання виховання народної манери співу. *Молодий вчений*, 2018. № 2 (54). С. 173-176.